
вільно працювати з оригіналом, для репрезентації якого використано примірник із Ягеллонської бібліотеки (м. Краків, Польща).

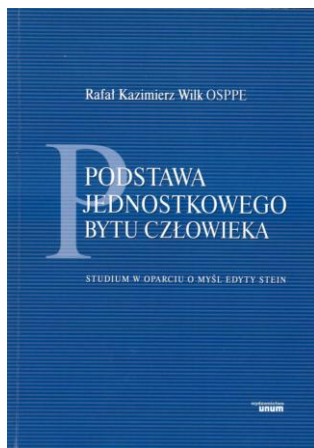
Отже, монографія П. М. Кралока, В. В. Щепанського та М. М. Якубовича «“Тренос” Мелетія Смотрицького в дискурсі західної філософської думки» – це передусім безкомпромісний приклад глибокого, науково виваженого та полідисциплінарного дослідження актуальної за власним ідейно-смісловим і когнітивним потенціалом, а отже й соціальною значущістю спадщини видатного українського церковно-релігійного діяча, полеміста, філософа та богослова – Мелетія Смотрицького. Вона справді може слугувати теоретико-методологічним орієнтиром для сучасних історико-філософських і богословських студій в Україні, адже презентує і критичне дослідження, і науковий переклад першоджерела.

Сподіваємося, що з кожним роком у нас лише більшатиме праць, які так само, як і ця монографія, популяризують історію розвитку філософії на українських землях, знайомлячи нас з духом минулих історичних епох, словом і чином їх творців.

Микола Шкрібляк

ЗАСАДИ ОСОБИСТІСНОГО БУТТЯ ЛЮДИНИ. ДОСЛІДЖЕННЯ НА ОСНОВІ ДУМКИ ЕДІТ ШТАЙН

Rafal Kazimierz Wilk OSPPE
PODSTAWA JEDNOSTKOWEGO BYTU CZŁOWIEKA
STUDIUM W OPARCIU O MYŚL EDYTY STEIN

Wydawnictwo UNUM
Kraków 2009

У духовних пошуках філософів, психологів, богословів, культурологів проблеми антропології ніколи не залишаються поза увагою, але бувають часи, коли вони стають особливо актуальними. Іноді це трапляється на вимогу часу, іноді внаслідок появи якоїсь публікації, яка неочікувано сколихне свідомість допитливих і увиразнить новий аспект наукового бачення. Саме цю ситуацію маємо з книжкою Рафаїла Казиміра Вілка, яка оповідає про життя і теоретичний доробок Едіт Штайн, що є гідним внеском до європейської філософської скарбниці.

Життя цієї непересічної особистості буремне і повне страждань. Едіт Штайн народилася 12 жовтня 1891 р. у колишньому німецькому Бреслау (тепер польський Вроцлав), була

наймолодшою (одинадцятьою) дитиною єврейської сім'ї. Після смерті батька її вихованням опікувалась глибоко віруюча мати. Едіт була високоосвіченою людиною, студіювала німецьку мову, філософію, психологію в університетах Бреслау, Геттінгена та Фрайбурга. У 1916 р. захистила дисертацію "Щодо проблеми емпатії", яку виконала під керівництвом видатного феноменолога Едмунда Гуссерля, і стала його науковим співробітником. Емпатія як переживання досвіду "чужої свідомості", докладно подана в цій дисертації, завжди тою чи тою мірою залишалася в полі зору Едіти Штайн.

У роки Першої світової війни Едіта Штайн самозречено працювала на фронті сестроую-жалібницею. Повернувшись до наукової діяльності, вона відчула поклик релігії не лише як феномену. Вона занурилась у праці святої Терези Авільської що зорієнтували її до кармеліток. У 1922 р. вона прийняла хрещення в Католицькій церкві. Обравши Христову віру, вона викладала в домініканській школі, досліджувала генезу філософської католицької думки.

У 1932 році вона отримала право вільно викладати в Мюнстері, у Вищому німецькому науково-педагогічному інституті, але працювала там лише рік, бо в 1933 році Гітлері заборонив євреям обіймати будь-які громадські посади. Того ж року вона перейшла в чернецтво, стала кармеліткою; тепер її ім'я – Тереза Бенедикта Хреста.. Нагадаймо, що перші жіночі громади, які жили під духовним керівництвом кармелітів при їхніх монастирях, виникли всередині XV ст. в Італії та Німеччині. Члени громади з Гельдерна (бл. Кельна) першими звернулися з проханням приєднати їх до Ордену кармелітів на правах другого ордену. Генеральний настоятель Ордену кармелітів Іоан Сорет (1394-1471) допустив їх до принесення вічних обітниць і прийняття чернечого облачення. 07.10.1452 р. буллою *Cum nulla* Папи Николая V община кармеліток була офіційно затверджена як жіноча гілка Ордену кармелітів. Монастирі кармелітів називались "Кармелями" (або "Кармилами") на знак спадковості духовної традиції, що йде від першого кармелітського монастиря на горі Кармель. Черниці жили згідно зі статутом св. Альберта Єрусалимського, що **передбачав поєднання самітницької та общинної форми чернецтва, ретельне дотримання постів і практику мовчання**. Цей статут для кармеліток у 1446 р. модифікував Папа Євгеній IV, який установив основні принципи життя ордену. Залишається дивуватись, як могла Едіт Штайн поєднувати **викладання** і вимогу статуту кармелітів щодо **практики мовчання**.

Монастирське керівництво не забороняло їй наукову діяльність, і вона довершила свою основну працю "Скінченна істота і вічна Істота".

Вікіпедія стисло інформує: у 1938 році в Німеччині посилювались переслідування євреїв, тому сестру Терезу перевели в Голландію, в монастир міста Ехте. Наступного року вона закінчує свою останню книгу «Scientia Crucis» (Наука Хреста). 20 липня 1942 р. в усіх церквах Голландії зачитали звернення конференції єпископів країни, де засуджувався расизм нацистів. У відповідь на це рейхскомісар Нідерландів Зейс-Інкварт наказав заарештувати усіх хрещених євреїв. У серпні 1942тр. сестру Терезу разом з іншими голландськими християнами-євреями було вивезено до Освенціма, де вона загинула в газовій камері. Її було беатифіковано 1 травня 1987 р., а 11 жовтня 1998 р. папа Іван Павло II канонізував її. Св. Едіт Штайн проголошена одною з небесних покровительок Європи.

Автор монографії, Рафаїл Казимір Вілк, на початку своєї праці зауважує, що прагне з'ясувати лише один аспект важливої проблеми, а саме: чим зумовлена поява людини як *особистісного буття, особистісної унікальної, неповторної екзистенції*. Але книжка значно виходить за ці межі і подає надзвичайно захопливо і ґрунтовно теоретичне осмислення важливої антропологічної сфери.

Кожна людина усвідомлює себе конкретно буттєвою особистістю, котра у довікллі вирізняється з-посеред інших, знаючи, що "я" не є ні "він", ні "вона", ні тим більше "це" чи "оте". Але водночас вона усвідомлює себе особистістю, яка постала внаслідок концентрації (поєднання) великої кількості соціальних і матеріальних елементів. Таку інформацію про своє буття людина одержує з поточного знання, що дає змогу усвідомлювати своє індивідуалізоване особистісне буття. Рафаїл Вілк переконує: ця дійсність, знання про яку людина одержує ще на донауковому етапі, потребує обґрунтування, критичного осмислення, що найкраще проаналізовано у філософії аристотелівсько-томістичній та в концепції Яна Дунса Скота.

У світлі усталених визначень можемо твердити, що людина як особистість у певний спосіб індивідуалізована своїм тілом, але зовсім не так, як то є з істотами нижчими в природній генезі. Оскільки тіло людини на її субстанційній формі, тобто душі, ставить свій індивідуальний знак, або, інакше, – душа відбирає від організованого нею тіла його “код”, саме це робить її неповторною. Так само людська душа у властивий для неї спосіб індивідуалізує людське буття. Хоча ми кажемо, що наявність великої кількості форм можлива завдяки матерії, однак сама матерія існує з огляду на кожну з тих форм. Вона є пасивним началом творення особистості, а душа – активним. Рафаїл Вілк зауважує: ця теза відповідає засадам католицької Церкви, але потребує додаткового тлумачення. Він нагадує, що душа як форма субстанційна дає людині родову характеристику – *essentia* – і властивий для неї акт існування. Есенція є чимось *надаваним*, саме завдяки ній людина є власне людиною.

Книжка має вступ і 5 розділів. Варто їх назвати для ознайомлення, це дасть можливість стисло зорієнтуватись у філософській палітрі, якою послуговується автор, аналізуючи духовний європейський контекст, до якого мала стосунок Едіт Штайн.

Розділ 1. Введення до методології філософії Едіт Штайн. Тут є три частини: а) про джерело філософії; б) про способи і цілі філософії; в) про проблему мовної комунікації. Автор починає оповідь вельми значущими словами: “Про властивості людини свідчить відкритість її розуму для Істини. Едіт Штайн, асистентка Едмунда Гуссерля, все своє життя присвятила на пошук Істини і свідчення про це”. До пізнання Істини вона ішла через філософію і “досягла Абсолютної Істини – віднайшла Бога”. Відкритість до розмаїтих способів осягнення Істини допомогла їй уникнути окопів якоїсь однієї інтелектуальної школи, привчила її “зі скарбниці людської думки добувати все вартісне, що становить найвизначніші плоди інтелектуальних зусиль людини”. Найближчий був їй метод феноменологічний, який назавжди залишив сліди в її теоретичних пошуках. Пізніше прийшла до томізму і писала про себе так: Авторка... мусила почати наново свій інтелектуальний шлях. Вихована в школі Едмунда Гуссерля, написала низку феноменологічних філософських праць”, про філософію томізму зі скрухою заявила, що її допіру вчить, а свою книжку “*Endliches und Ewiges Sein*” готує “для тих, хто прагне вчитися разом із нею”.

2. Розділ другий. Життєва структура людини. а) Характеристика людського тіла; б) Про досвід людського тіла; в) Характеристика людської душі; г) Про досвід людської душі.

3. Розділ третій. Людина як особистісне буття. а) Проблема чистого Я; б) Проблема особистісного Я; в) Я як чинник інтеграції.

4. Розділ четвертий. Засада особовості – спроба засадничих визначень. а) Тіло як основа становлення особистості людини; б) Душа як основа становлення особистості людини; в) спроба систематизації.

5. Розділ п'ятий. Доповнення і висновки. а) Як то бути ангелом? б) Ангел і людина; в) У пошуках з'ясування.

У *Закінченні* автор наголошує, що у працях Едіт Штайн “Буття скінченне і буття вічне” та “Знання Хреста” широко представлені ідеї, закладені в її ранніх творах.

Монографію не можна переповідати, її треба уважно читати, адже в ній ґрунтовно і з великою пошаною описано життєвий і творчий шлях Терези Бенедикти Хреста. Філософ-феноменолог і водночас містик-кармелітка, вона прагнула глибоко зрозуміти людину та її місце у світі; у своєму пошуку Істини і просуванні до неї не обмежувалась науковими працями, а засвідчила це самим життям. З різних причин про неї довго мовчали, тож тепер треба активно залучати її праці до практики сьогодення.

У Кельні є пам'ятник Едіт Штайн, де вона зображена водночас у трьох іпостасях: молода дівчина, задумана про майбутній життєвий шлях; жінка – вчений, науковець, на скульптурі її голова розщеплена, вона ще не може поєднати істину науки та істину віри; зрештою черниця на вузькій кам'янистій стежині. Ця стежина упирається в купу взуття: черевички, дитячі черевички, жіночі туфельки, залишені перед входом до газової камери... Усі, хто до неї увійшли, полетіли до неба.

Якщо святі полетіли на небо, то ж не тому, що втікали з грішної землі. Віруючі певні: святі не полишають своєї місії, опинившись на небі. Але очікувати на їхню допомогу, лише перебуваючи в молитві, мабуть, замало.

У духовному житті сучасного людства триває в напрузі дилема: богослов'я чи світськість, розум чи віра. Вододіл між ними давно вже не категоричний, є розмаїті варіанти зближення і взаємопроникнення, давній непримиренний ригоризм відступив перед гуманістичними впливами. Щира віра не затьмарюється взаєминами із світськими чеснотами, зберігаючи правдиву причетність зокрема до християнських канонів. Завжди залишається актуальним твердження: для Ісуса нема ні елліна, ні юдея, вірними він визнає людей не за походженням (кров'ю) чи родинними зв'язками, а за щирим визнанням його науки як правдивого шляху повернення до Бога.

Тетяна Біленко
(м. Дрогобич)